

Motion till riksdagen 2005/06:So551

av **Kenneth Johansson m.fl. (c)**

Äldrepolitik

Motionen delad mellan flera utskott

Sammanfattning

Denna motion innehåller Centerpartiets förslag till en förnyad äldrepolitik. Grunden för äldrepolitiken bör vara att ålder och erfarenhet är en samhällsnyttig resurs som ska uppskattas och tas till vara, att äldre ska vara socialt och politiskt delaktiga och ha makt över sin livssituation och kunna leva under ekonomisk och social trygghet samt att ålderssegregering och åldersdiskriminering ska bekämpas. Ojämlig behandling av kvinnor och män måste bekämpas.

De sämst ställda pensionärernas situation måste förbättras. Centerpartiet vill höja garantipensionen. Vi vill även utreda om bostadstillägget för pensionärer kan omvandlas till en höjning av de lägre pensionerna för att på så vis öka pensionärernas makt över sin egen ekonomi.

Åldersdiskrimineringen på arbetsmarknaden måste upphöra. Det handlar om att underlätta för människor att orka arbeta fram till 65. För personer över 65 vill Centerpartiet avskaffa arbetsgivaravgifterna genom ett nytt "arbetsmarknadskontrakt".

Äldreomsorgen står inför stora utmaningar. Många äldre oroar sig för en hårdare ransonering av såväl hemtjänst som trygga boenden. Centerpartiet föreslår en strategi för en ekonomiskt hållbar äldreomsorg och vill ha en genomlysning av vad som behöver göras för att fler trygga äldreboenden med service ska kunna växa fram.

Den äldre som behöver omsorg och boende måste ges möjlighet att välja. Motionen lägger förslag på en fritt-val-reform och kraftigt sänkt pris på hushållsnära tjänster efter mönster från bl.a. Finland.

Personalen i äldreomsorgen måste få högre status och bättre arbetsvillkor och karriärvägar. Centerpartiet vill öppna upp för entreprenörerna i äldreomsorgen. En ökad mångfald av vårdgivare är viktig för att personalen i äldreomsorgen ska få större frihet och bättre villkor.

Fel! Okänt namn på

Några av förslagen i motionen:

- Höjd garantipension med 250 kronor i månaden.
- Nytt arbetsmarknadskontrakt för äldre med bl.a. avskaffade arbetsgivaravgifter.
- Strategi för ekonomiskt hållbar äldreomsorg med bl.a. slopad maxtaxa men bibehållet förbehållsbelopp.
- Utredning av åtgärder för en breddad bostadsmarknad för äldre.
- Fritt val i äldreomsorgen.
- Skattebefriade servicetjänster.
- Samlad äldreomsorgslagstiftning.
- Beaktande av anhörigas behov vid biståndsbedömning.
- Fler manliga anställda i äldreomsorgen.
- Mångfald och entreprenörskap.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Innehållsförteckning	3
Förslag till riksdagsbeslut	4
Inledning: grunder för äldrepolitiken	6
Höjd garantipension och ökat ekonomiskt självbestämmande	7
Äldre i arbetslivet	8
Nytt arbetsmarknadskontrakt för äldre	8
Service och omsorg för äldre	10
Strategi för en hållbar äldreomsorg	10
Valfrihet i äldreomsorgen	11
Rätt att resa och flytta	11
Sänkt skatt på servicetjänster	12
Valfrihet i boendet	12
Samlad äldreomsorgslag	13
Invandrares villkor i äldreomsorgen	13
Anhöriga och frivilliginsatser	13
Personal	14

Fel! Okänt namn på

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförts om att grunden för äldrepolitiken skall vara att ålder och erfarenhet är en samhällsnyttig resurs som skall uppskattas och tas till vara, att äldre skall vara socialt och politiskt delaktiga och ha makt över sin livssituation och kunna leva under ekonomisk och social trygghet samt att ålderssegregering och åldersdiskriminering skall bekämpas.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförts om att äldrepolitiken måste granskas och utformas från ett jämställdhetsperspektiv.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförts om en växling av bostadstillägg för pensionärer mot höjda pensioner.¹
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförts om åtgärder för att främja möjligheten för människor att kunna delta i arbetslivet fram till pensionsdagen.²
5. Riksdagen begär av regeringen förslag på ett nytt arbetsmarknadskontrakt för äldre där de sociala avgifterna sätts till 0 % efter 65 års ålder i enlighet med vad som anförts i motionen.¹
6. Riksdagen begär av regeringen förslag om en strategi för en ekonomiskt hållbar äldreomsorg i enlighet med vad som anförts i motionen.
7. Riksdagen begär av regeringen förslag om fritt val i äldreomsorgen i enlighet med vad som anförts i motionen.
8. Riksdagen begär av regeringen förslag om ändring av socialtjänstlagens vistelsebegrepp så att kommunen där den omsorgsbehövande äldre är folkbokförd även har betalningsansvaret vid kortare vistelser i annan kommun.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförts om att utreda behovet av åtgärder för att underlätta framväxten av äldreboenden med större utbud och bredd i service m.m.
10. Riksdagen begär av regeringen förslag om en samlad äldreomsorgslagstiftning.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförts om behovet av att fördjupa analyserna av hur äldre invandrare och deras anhöriga bemöts och tilldelas omsorg och stöd.
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförts om stöd till och nationella riktlinjer för anhörigas omsorgsinsatser.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförts om att anhörigas behov måste beaktas och tas med vid behovsbedömning.
14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförts om att personalpolitiken inom äldreomsorgen måste utformas för att långsiktigt öka värderingen av arbetsinsatsernas fysiska, emotionella och etiska innehåll.

Fel! Okänt namn på

15. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anføres om behovet av fler manliga anställda i äldreomsorgen.
16. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anføres om behovet av aktiv rekrytering av personal som speglar den etniska mångfalden hos den äldre befolkningen.
17. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anføres om behovet av ökad mångfald och förbättrade möjligheter till entreprenörskap för att förbättra villkoren för personalen i äldrevård och äldreomsorg, och för att generellt stärka kvinnors status på arbetsmarknaden.²

¹Yrkandena 3 och 5 hänvisade till SfU.

²Yrkandena 4 och 17 hänvisade till AU.

Fel! Okänt namn på

Inledning: grunder för äldrepolitiken

Alla människor har rätt till ett värdigt liv, med drägliga ekonomiska förhållanden och möjlighet att själva bestämma över sin vardag och möjlighet att påverka sitt samhälle. Människan är en social varelse som behöver samvaro och meningsfull kontakt med andra människor för sin livskvalitet och utveckling. Den enskilde behöver på samma gång känna att hon eller han bidrar till samhället och betyder något för andra människor och att man är föremål för andra människors kärlek, omtanke och omsorg. Grunden för dessa människans sociala behov är gemenskaperna mellan människor, i familj och släkt, i grannskap, på arbetsplatser, i föreningar och i lokalsamhället.

När man blir äldre avtar ofta förmågan till fysiskt arbete, och så småningom blir många i behov av omsorg och omvårdnad från andra. Men i de flesta samhällen har den äldre fortfarande en hög status och stort inflytande samtidigt som hon eller han står i centrum för det sociala livet.

I Sverige och västerländska samhällen har det dock skett en utveckling som medfört att de äldre får ett mindre utrymme i samhället och det sociala livet. Visserligen görs stora insatser för äldreomsorg och äldreomsorg, men den äldre ses sällan som en resurs och åldrandet får låg status. Praktiskt innebär det att de äldre får en svagare ställning i samhällets olika gemenskaper. Vi får ett alltmer ålderssegregerat samhälle där de äldre blir alltmer osynliga i det offentliga rummet och städas undan till särskilda reservat.

Vård- och omsorgsinsatserna – som naturligtvis är viktiga och behöver förstärkas – har utformats inom ramen för offentliga monopol och i utpräglat standardiserade, ofta storskaliga och ålderssegregerande former, och därigenom i viss utsträckning förstärkt utvecklingen. En viss omsvängning håller på att ske – med en ökad anpassning efter individuella behov, minskat institutionsboende och ökad tonvikt på aktivitet och delaktighet.

Människor lever allt längre. Därigenom kommer många också att vara friskare allt längre. Sjukvårds- och omsorgsbehoven förskjuts högre upp i åldern. Efter 65 kan de flesta se fram emot många friska år med större frihet än under yrkeslivet. Med ett långt och verksamt liv bakom sig borde äldre personer ses som viktiga resurser i samhället – som stöd och förebilder i släkten, arbetslivet, politiken och i lokalsamhället.

Men tyvärr präglas åldrandet i Sverige ofta av nedsättande attityder och minskande självbestämmande. Människor som vill vara aktiva stängs ofta ute från ett verksamt liv av rigida regler. I föreningsliv och politik tas det ofta för givet att äldre personer vill eller bör dra sig tillbaka och lämna över till yngre förmågor. När behovet av äldreomsorg och vårdinsatser ökar möts de gamla av en allt hårdare ransonering av insatserna och svårigheter att få hjälp utanför det offentliga systemet.

Medierapporterna om den dåliga maten på många äldreboenden ger konkreta och upprörande exempel på äldres maktlöshet och beroende i kontakten med den kommunala äldreomsorgen på många håll i landet. Många äldre som vill flytta till särskilt boende får inte detta trots att kommunen beviljat det, helt enkelt därför att det inte finns tillräckligt många platser. Omkring tretusen äldre som beviljats rätt till särskilt boende står i kö på grund av platsbrist.

Anhöriga känner sig ofta hjälplösa när de inte kan påverka mors eller fars omsorg på äldre dar. Det handlar självfallet inte om ond vilja från kommunledningarna och verksamhetschefer, utan är resultatet av ett system där de äldre eller de anhöriga inte har några verktyg att göra sin röst hörd om den omsorg de är beroende av. Samtidigt som bristande kommunalt självstyre och ålagda uppgifter utan medföljande finansiering har minskat det kommunala handlingsutrymmet.

Centerpartiet vill föra en politik som ökar äldres självbestämmande och, där så är nödvändigt, anhörigas inflytande. De med lägst pension måste få en drägligare situation. Och även äldre måste betraktas som myndiga medborgare med rätt att påverka och välja sin äldreomsorg efter egna behov och önskemål.

Det är hög tid att den ålderssegregerande samhällsmodellen ifrågasätts. Äldre människor har gjort och gör stora insatser, har värdefulla erfarenheter och förtjänar att behandlas med respekt.

Grunden för äldrepolitiken ska vara att ålder och erfarenhet är en samhällsnyttig resurs som ska uppskattas och tas till vara, att äldre ska vara socialt och politiskt delaktiga och ha makt över sin livssituation samt kunna leva under ekonomisk och social trygghet. Ålderssegregering och åldersdiskriminering ska bekämpas. Detta bör ges regeringen till känna.

Frågor som rör äldres situation måste som en av sina utgångspunkter ha ett jämställdhetsperspektiv. De flesta äldre är kvinnor. De flesta vård- och omsorgsbehövande äldre är kvinnor. De flesta som arbetar inom vård och omsorg om äldre är kvinnor. De flesta anhöriga som tar ett stort ansvar för omsorg om äldre är kvinnor. Och de flesta som engagerar sig i frivilligarbetet kring äldre är kvinnor. Trots denna kvinnodominans visar undersökningar att kvinnor ofta får sämre vård och omsorg än män. Skillnader i bemötande och behovsbedömning har påvisats. Vård- och omsorgsyrkena har lägre lön och status samt sämre arbetsmiljö och arbetsvillkor än motsvarande manliga yrken. De män som trots allt finns i sektorn gör snabbare karriär och återfinns oftare på ledande positioner. Äldrepolitiken måste granskas och utformas från ett jämställdhetsperspektiv. Detta bör ges regeringen till känna.

Höjd garantipension och ökat ekonomiskt självbestämmande

Centerpartiet står bakom det svenska pensionssystemet. Det bidrar till att främja arbetslinjen och är samtidigt långsiktigt hållbart. Garantipensionen är dock mycket låg och medger egentligen inte en dräglig levnadsstandard utan kompletterande bidragssystem. Centerpartiet verkar för att grundpensionen långsiktigt ska höjas och att den håller en nivå som ger en rimlig levnadsstandard. I Centerpartiets budgetmotion anslås medel för att höja garantipensionen med 250 kronor per månad.

För att öka äldres ekonomiska självbestämmande bör en utredning tillsättas för att undersöka möjligheterna att växla bostadstillägget för pensionärer

Fel! Okänt namn på

(BTP) mot höjda pensioner. BTP utgår i dag med maximalt 91 procent av bostadskostnaden upp till en nivå av 4 670 kronor. Stödet är störst för pensionärer med enbart garantipension och trappas successivt av upp till en pensionsnivå på omkring 16 000 kronor i månaden.

Om BTP-systemet helt eller delvis avvecklas bör resurserna oavkortat gå till en ytterligare höjning av garantipensionen och de allra lägsta pensionerna. En positiv följd är att de sämst ställda pensionärernas villkor förbättras. En annan positiv följd är att pensionärer kan förbättra sin levnadsstandard genom att minska sina boendekostnader. En sådan reform kan införas utan att dagens pensionärer berörs genom att reformen enbart gäller de som pensioneras efter ett visst datum. Vad som ovan anförts om en utredning av en växling av bostadstillägg för pensionärer mot höjda pensioner bör ges regeringen till känna.

Äldre i arbetslivet

I takt med att folkhälsan förbättras och den genomsnittliga livslängden stiger kan de flesta människor hoppas på fler friska år även efter 65 års ålder. Åtskilliga människor ser fram emot pensioneringen som en välkommen och välförtjänt ledighet efter ett långt och strävsamt yrkesliv. För många kroppsarbetande är utmaningen att över huvud taget orka arbeta fram till 65 års ålder. Det är också vanligt att fördomsfulla och oförstående arbetsgivare uppmuntrar eller tvingar anställda att lämna arbetslivet i förtid. Åtgärder behöver vidtas för att främja möjligheten för personer att kunna delta i arbetslivet fram till pensionsdagen. Detta bör ges regeringen till känna.

Nytt arbetsmarknadskontrakt för äldre

Men det finns också många som i någon form vill fortsätta att vara verksamma i sitt tidigare yrke – kanske rentav pröva sina vingar i ett nytt yrke eller starta eget företag. I många fall torde det handla om deltidarbete, men även heltidsarbete kan vara aktuellt för dem som bedömer att de vill och orkar.

Dessa människor är en resurs som samhället gör bäst i att ta vara på, inte minst mot bakgrund av den demografiska utvecklingen med efter hand minskande andel av befolkningen i förvärsaktiv ålder. Tyvärr tycks regeländringar vad gäller arbetsgivaransvaret för sjukförsäkringen ha slagit hårt mot äldres förvärvsfrekvens. Från 1998 till 2003 minskade antalet förvärvsarbetande i gruppen 65-plus från omkring 80 000 till knappt 50 000 (SCB). En ökad förvärvsfrekvens för personer i åldern 65-plus skulle också medföra att ställningen på arbetsmarknaden för personer 65-minus skulle stärkas.

Personer som väljer att fortsätta att förvärvsarbeta efter fyllda sextiofem kan på så sätt skjuta upp sitt pensionsuttag. Som en stimulans för arbetsgivarerna att uppvärdera äldre i arbetskraften bör ett nytt ”arbetsmarknadskontrakt”

Fel! Okänt namn på

upprättas för förvärvsarbete över 65 års ålder. Innebörden av detta kontrakt bör vara:

- Arbetsgivaravgiften för 65-plus-personen sätts till 0 % och inga medel avsätts till ålderspensionsavgift, sjukförsäkringsavgift, föräldraförsäkringsavgift, arbetsmarknadsavgift, efterlevandepensionsavgift, arbetsskadepensionsavgift eller allmän löneavgift för dessa personer.
- För den anställde 65-plus-personen gäller att denne vid sjukdom eller uppsägning omedelbart faller tillbaka på sin ålderspension för den period som arbetsuppehållet varar. Inga ytterligare pensions- eller efterlevandepensionsrättigheter tillfaller den anställde, förutom de positiva effekterna av ett uppskjutet pensionsuttag av tidigare fonderingar.
- Bestämmelserna i LAS om anställningstrygghet ändras med avseende på 65-plus-personer så att de kan sägas upp utan hänsyn till turordningsreglerna, men med rätt till en bestämd uppsägningstid.
- Den anställde kan själv bestämma om han eller hon vill komplettera sin förvärvsinkomst med uttag från ålderspensionssystemet och i vilken grad.

För arbetsgivaren skulle detta medföra att lönekostnaden för personer i åldern 65-plus blir ungefär 75 procent av lönekostnaden för en person i förvärvsaktiv ålder. Det bör innebära en ganska kraftig stimulans och balansera även en betydande nedsättning av arbetskapaciteten.

Eftersom antalet 65-plus-personer som i dag befinner sig i förvärvsarbete är förhållandevis litet torde bortfallet av sociala avgifter gott och väl vägas upp av ökade skatteintäkter vid en ökad förvärvsfrekvens i gruppen. Samtidigt försvinner de kostnader för gruppen som arbetsgivaravgifterna är tänkta att täcka. Vår bedömning är att ett nytt arbetsmarknadskontrakt för förvärvsarbete efter 65 års ålder bör kunna upprättas utan några större budgeteffekter. Eftersom det är så få som i dag förvärvsarbetar efter 65, eftersom potentialen för ökad förvärvsfrekvens är betydande och eftersom det sociala kontraktet minskar behovet av transfereringar till gruppen bör ett nytt arbetsmarknadskontrakt redan på kort sikt kunna genomföras utan några negativa statsfinansiella effekter. Potentialen till samhällsekonomiska vinster och ökade skatteintäkter i kommuner och landsting bedömer vi däremot som stor.

Ett nytt arbetsmarknadskontrakt enligt förslaget ovan skulle också innebära en sporre för arbetsgivare att högre värdera de av sina medarbetare som närmar sig pensionsåldern. Utsikten att kunna minska sina avgiftskostnader kan stimulera åtgärder för att underlätta ett längre deltagande i arbetslivet bland de anställda, t.ex. när det gäller förändringar av arbetstider, arbetsuppgifter m.m. På så vis kan förslaget bidra till status och deltagande på arbetsmarknaden även för personer som ännu inte fyllt 65 år.

Riksdagen bör av regeringen begära förslag på ett nytt arbetsmarknadskontrakt för äldre med den innebörd som ovan anförts.

Fel! Okänt namn på

Service och omsorg för äldre

Alla äldre ska kunna lita på att en äldreomsorg av god kvalitet finns att tillgå när man inte längre kan klara sig på egen hand eller med anhörigas hjälp. Den svenska äldreomsorgen håller i allmänhet god kvalitet, men oacceptabla missförhållanden förekommer. I takt med att en allt större andel av befolkningen blir äldre, samtidigt som gamla människor i dag kan leva betydligt längre med nedsatta kroppskrafter utsätts äldreomsorgen för påfrestningar. Under det senaste decenniet har det blivit allt svårare att få tillgång till hemtjänst och särskilt boende. Detta skapar otrygghet och i leder i vissa fall till en alltför långt driven ransonering av äldreomsorgen.

Strategi för en hållbar äldreomsorg

Regeringens politik har bidragit till att försämra kommunernas möjlighet att tillhandahålla äldreomsorg. Underfinansierade reformer har skadat kommunernas ekonomi och tvingat fram en hårdare behovsbedömning. Det okloka beslutet att införa maxtaxa i äldreomsorgen förstärker ransoneringen eftersom det minskar kommunernas möjlighet att delfinansiera äldreomsorgen med avgifter.

Problemen kommer att fortsätta växa, och alltfler äldre med behov kommer att lämnas utan hjälp om ingenting görs. De äldre blir långsiktigt alltfler, den kommunala äldreomsorgen och hemsjukvården får också alltfler patienter med stora vård- och omsorgsbehov, delvis på grund av den medicinska utvecklingen.

Kommunförbundet har upprepade gånger uppmanat till en ökad samhällsdebatt kring välfärdens fortsatta finansiering och även lämnat förslag. Regeringen har gått i motsatt riktning, stoppat huvudet i sanden och beskurit möjligheten till rimlig avgiftsfinansiering.

Enligt Centerpartiet måste ett ansvarsfullt politiskt alternativ ta tag i frågan om hur vi ska klara av att möta medborgarnas behov av äldreomsorg framöver. Sverige behöver en strategi för en hållbar äldreomsorg. Enligt Centerpartiet bör den strategin vila på följande huvudsakliga principer:

- Stark rätt till äldreomsorg och hemsjukvård efter behov för alla oavsett inkomst.
- Ökat inslag av privata och alternativa vård- och omsorgsproducenter.
- Ökade möjligheter för kommunerna att mobilisera resurser till äldreomsorgen genom ett rimligt avgiftsuttag och behållit förbehållsbelopp för att garantera att alla, oavsett betalningsförmåga, har möjlighet att ta del av äldreomsorgen.
- En tjänstemarknad som till acceptabla kostnader kan erbjuda enklare servicetjänster till de äldre som inte har tillräckligt stora behov för att beviljas hemtjänst.
- Möjligheter till ytterligare effektiviseringar, inte minst av administration och behovsbedömning. Det förefaller inte rimligt att en hemtjänststimme

Fel! Okänt namn på

(inklusive administration, behovsutredningar m.m.) ska behöva kosta 350 kronor

Om inte regering och riksdag tar ansvar för den utveckling som vi ser komma så blir det de äldre med behov av hjälp som kommer att få betala priset. Allra värst drabbade kommer de att bli som inte har höga pensioner eller engagerade och resursstarka anhöriga.

Riksdagen bör av regeringen begära förslag om en strategi för en hållbar äldreomsorg i enlighet med vad som ovan anförts.

Valfrihet i äldreomsorgen

De allra flesta som har behov av hemtjänst är hänvisade till den kommunalt tillhandahållna servicen. Äldre i behov av hjälp har ofta liten eller ingen möjlighet att påverka innehåll i omsorgen, vem som ger hjälpen och på vilket sätt. Trots att många kommuner arbetar medvetet och engagerat för ökad anpassning efter individens önskemål så måste mer till för att den äldre verkligen ska visas respekt som en vuxen människa med rätt till självbestämmande.

Centerpartiet vill öka äldres valfrihet och öka mångfalden inom hemtjänsten och annan äldreomsorg (dagverksamhet, matleveranser, särskilda boenden m.m). De som utnyttjar exempelvis hemtjänstens service ska kunna byta ut en tjänst man inte är nöjd med. Mångfald och konkurrens befrämjar bättre kvalitet, inte minst när det gäller bemötande. Vi vill därför införa fritt val i äldreomsorgen. Efter att kommunen bedömt behovet av stöd ska den enskilde fritt kunna välja vem som ska utföra hemtjänsten, efter egna behov och preferenser.

Det fria valet ska förverkligas genom ett nationellt lagstiftningspaket som kommunerna, genom den kommunala demokratin, själva väljer om de vill ansluta sig till. Lagstiftningspaketet ska innehålla regler för auktorisation för utförare, system för att mäta kvalitet och kostnader, skyldighet för den anslutna kommunen att informera sina medborgare om valmöjligheterna m.m.

Oavsett om utföraren är privat, ideell, kooperativ eller offentligt ska det offentliga stå för kontrollen av att utföraren lever upp till de kriterier som angivits. Villkoren ska vara långsiktiga, överblickbara och lika för privata, ideella, kooperativa och offentliga aktörer.

Riksdagen bör av regeringen begära förslag om fritt val i äldreomsorgen i enlighet med vad som ovan anförts.

Rätt att resa och flytta

Även äldre personer med vård- och omsorgsbehov måste kunna få möjlighet att förflytta sig i landet för att åka på semester eller hälsa på anhöriga. Frågan om vem som ska betala äldreomsorgen utanför kommungränserna är fortfarande inte tillfredsställande löst. Betalningsansvaret åvilar i dag "semesterkommunen" vilket medfört kraftiga kostnadsökningar för vissa kommuner. Även om flertalet kommuner bemöter "semestrande" äldre med stor respekt så förekommer det att enskilda kommer i kläm.

Fel! Okänt namn på

Vistelsebegreppet i socialtjänstlagen bör ändras så att kommunen där den omsorgsbehövande personen är folkbokförd ska ha betalningsansvaret även när den äldre tillfälligt vistas utanför kommunens gränser. Detta bör ges regeringen till känna.

Sänkt skatt på servicetjänster

För den som inte fått del av hemtjänsttimmar, eller för den som vill komplettera med extra timmar, måste hushållstjänster kunna köpas till rimligt pris. Priset på hushållstjänster bör reduceras kraftigt genom en skattelättnad som innebär att arbetskostnaden, och därmed priset för en hushållstjänst, halveras. Detta kommer att bidra till en breddad arbetsmarknad, att göra dagens svarta jobb vita och även ge dem med låg pension möjlighet att köpa städ-, matlagnings-, snöskottnings- och trädgårdshjälp. Det skulle höja självkänslan och livskvaliteten för många äldre som skulle slippa bli biståndsbedömda och enbart få hjälp utifrån vad någon annan bedömer är rimligt.

Kombinationen av fritt val i hemtjänsten och sänkt skatt på hushållsnära tjänster är viktig. Erfarenheterna från andra länder visar att sänkt skatt på hushållsnära tjänster skapat en marknad för välfärdstjänster och att en mångfald olika företag etablerats. I Finland används de skatterabatterade servicecheckarna av var tionde pensionär. Det kan jämföras med att i Sverige tar 8,2 procent av pensionärerna del av den kommunala hemtjänsten.

Fritt val i äldreomsorgen kombinerat med sänkt skatt på hemservice kommer att underlätta startande av serviceenheter också utanför centralorterna och därmed bidra till småskalighet, närhet och överblickbarhet för de äldre som använder tjänsterna.

Valfrihet i boendet

De flesta äldre vill ha en självständighet i boendet, men många önskar även ett tryggare boende när man känner att krafterna och rörligheten avtar. Det måste därför finnas större möjligheter för äldre att själva välja boendeform. Avvecklingen av serviceboenden, som nu sker i mycket rask takt, väcker oro. Även om ambitionen – från bl.a. Sveriges kommuner och landsting – att så många som möjligt ska få omsorg och vård i det egna hemmet i grunden är god, så förefaller det som om denna inriktning överbetonas. Det finns också äldre som önskar någon form av tryggare äldreboende med servicetjänster, även om de inte är tillräckligt sjuka eller omsorgsbehövande för att kvalificera sig för särskilt boende.

Ädelreformen 1993 innebar att en flora av tidigare boendeformer fördes samman under beteckningen särskilt boende. Dessa boenden har med tiden utvecklats till att främst ta hand om personer med mycket stort vård- och omsorgsbehov, ofta dementa eller rörelsehindrade. De äldre som önskar ett ”lättare” äldreboende, med viss service och kanske även social gemenskap, hänvisas nu till att finna sin bostadslösning på marknaden. Detta är i grunden

Fel! Okänt namn på

bra och öppnar för en ökad mångfald och bättre anpassning till individernas behov. Fortfarande är dock denna utveckling i sin linda, och många äldre känner inte att de kan hitta någon lösning som tillfredsställer deras behov av trygghet, service och social gemenskap. Denna oro måste tas på allvar.

I viss utsträckning har olika former av seniorboenden vuxit fram. I många fall handlar det dock främst om att faciliteterna anpassats för rörelsehinder, medan service och social gemenskap inte alltid ingår i konceptet. För att underlätta framväxten av äldreboenden med större bredd behövs både ändringar av bostadsmarknaden och av tjänstemarknaden. Ett utredningsuppdrag om vilka politiska beslut som krävs för att förbättra dessa förutsättningar bör lämnas till regeringen. Detta bör ges regeringen till känna.

Samlad äldreomsorgslag

Allt fler undersökningar visar att äldreomsorgen på många ställen belastas av byråkrati, dålig och ineffektiv användning av medarbetarnas tid. I vissa kommuner har man kunnat öka effektiviteten genom bättre planering och organisation. Men även lagstiftningen bidrar till ineffektivitet. En samlad äldreomsorgslag bestående av de lagar som berör äldreomsorgen och som nu ryms inom framför allt hälso- och sjukvårdslagen och socialtjänstlagen kan minska dubbelarbete när det gäller bl.a. dokumentation och tillsyn. En samlad lagstiftning skulle också bli enklare att förstå och överblicka, såväl för omsorgsmottagare som för personalen. Riksdagen bör av regeringen begära förslag på en samlad äldreomsorgslag.

Invandrares villkor i äldreomsorgen

En nyligen publicerad undersökning av fördelningen av omsorg i Stockholm har påvisat att äldre invandrare får tillgång till väsentligt mindre äldreomsorg än motsvarande personer som är födda i Sverige. Till en del kan detta bero på att man i många andra länder har en annan syn på familjens och de anhörigas ansvar för sina äldre släktingar. Men med största sannolikhet avspeglar det också att personer som har en generellt lägre grad av delaktighet i det svenska samhället riskerar att få sina behov sämre tillgodosedda. Det är oacceptabelt. I den mån skillnaderna har sin grund i självvalda skillnader i familjemönster så är det särskilt viktigt att de anhöriga ges ett bra stöd.

Det finns anledning att fördjupa analyserna av hur äldre invandrare och deras anhöriga bemöts och tilldelas omsorg och stöd. Detta bör ges regeringen till känna.

Anhöriga och frivilliginsatser

De flesta omsorgsbehövande äldre blir omhändertagna av sina anhöriga, antingen med eller utan hjälp från hemtjänsten. Socialstyrelsen har visat att av de äldre (21 procent av alla över 65 års ålder) som har ett behov av om-

Fel! Okänt namn på

sorgsinsatser får mer än hälften (12 procentenheter) sin omsorg från anhöriga, en annan stor del (5 procentenheter) omsorg/vård såväl av anhöriga som av äldreomsorgen och endast en mindre del (3 procentenheter) enbart offentlig omsorg/vård. De flesta anhängvårdare är makar och döttrar. Som Socialstyrelsen påpekar i sin lägesrapport från 2004 kan hjälp från anhöriga sträcka sig ”från praktisk tillfällig hjälp till dygnet runt-ansvar för hemmet och personlig omvårdnad”.

Det finns ingen realism i att den offentliga omsorgen skulle kunna ersätta de anhöriga fullt ut, och det är för övrigt inte önskvärt eftersom ömsesidig hjälp – även mot livets slut – är och bör vara en naturlig del av samlivet i familj och släkt. Men samtidigt måste de anhörigas avgörande bidrag till äldreomsorgen ges ett större erkännande. Och framför allt finns ett stort behov av stödjande insatser från det allmänna för att de anhöriga ska orka med sin ofta både fysiskt och psykiskt krävande uppgift.

Deltidsboenden och dagcenter är av stor betydelse för att möjliggöra avlastning för anhöriga. Det finns också ett stort behov av utbildning och möjlighet till kurativt stöd. När anhöriga känner att de inte räcker till måste omsorgen på ett mer flexibelt sätt vara beredd att träda in. Behovet av stöd till anhöriga behöver analyseras ytterligare, och nationella riktlinjer bör tas fram för att stärka kommunerna och privata vårdgivare i deras utvecklingsarbete. Detta bör ges regeringen till känna.

Även om omsorg från anhöriga kommer att fortsätta att vara ett bärande element för en god äldreomsorg, så får de anhörigas arbetsinsatser inte tas för givna. Alltför ofta ignoreras den anhöriges egna känslor och behov. Vid bedömning av äldres omsorgsbehov måste också anhängvårdarens behov beaktas i bedömningen. Detta bör ges regeringen till känna.

Frivilliginsatser spelar en stor roll för att främja många äldres livskvalitet. Pensionärsorganisationernas Vantjänst liksom de läsarbud som finns i en del kommuner gör värdefulla insatser. Många religiösa samfund bedriver också en värdefull verksamhet för att bryta äldres sociala isolering. Centerpartiet har i annat sammanhang framfört förslag om en kraftig förstärkning av det svenska volontärsarbetet genom inrättandet av en nationell volontärbyrå samt ett ökat inflytande för frivilligorganisationer inom välfärdspolitikens utformning. Vi har även i vårt budgetförslag anslagit medel för att stärka det svenska volontärsarbetet.

Personal

Få arbetsuppgifter kan vara viktigare för ett humanistiskt samhälle än att ge omsorg och vård till andra människor. Ändå avspeglas detta inte i status, lön, eller arbetsvillkor för personalen inom äldreomsorgen. Även rekryteringen av personal till äldreomsorgen har periodvis skett utan omtanke om vikten av och känsligheten i arbetsuppgifterna. Personalpolitiken inom äldreomsorgen måste utformas för att långsiktigt öka värderingen av arbetsinsatsernas fysiska, emotionella och etiska innehåll. Detta bör ges regeringen till känna.

Fel! Okänt namn på

Det kvinnodominerade arbetet i vård och omsorg om äldre hör till de fysiskt mest slitsamma på dagens svenska arbetsmarknad. Medan "männens arbetsmarknad" i betydligt större utsträckning gått mot minskat behov av fysisk styrka har framstegen i arbetsmiljö inom äldreomsorgen inte gått lika långt. Det bidrar till att personalen ofta sliter ut sig och drabbas av skador, sjukskrivning och förtidspension. Mot bakgrund av att män i allmänhet har större muskelmassa än kvinnor är det angeläget att öka andelen män som arbetar i äldreomsorgen för att minska de höga sjukskrivningstalen. Enligt erfarenhet skulle en mer blandad könssammansättning på arbetsplatsen även bidra till ökad status och förbättrad löneutveckling. Detta bör ges regeringen till känna.

Mot bakgrund av att den etniska mångfalden i dagens Sverige i växande utsträckning slår igenom också i de äldsta generationerna är det viktigt att personalens sammansättning är sådan att behov av service på modersmålet m.m. kan tillgodoses. Tillgången på personal med olika "etnisk kompetens" varierar kraftigt mellan olika kommuner. Det finns på många håll ett behov av att aktivt rekrytera personal som bättre kan spegla den etniska mångfalden hos omsorgstagarna. Detta bör ges regeringen till känna.

Det är typiskt för Sverige att de arbetsmarknader där kvinnor dominerar behärskas av offentliga monopol och en ofta kläffingrig politisk och administrativ styrning. Möjligheterna att ta ett ökat ansvar att utvecklas i sitt arbete och göra karriär är begränsade inom den offentliga sektorn. Med ökat utrymme för privata, kooperativa och ideella vård- och omsorgsgivare så skulle arbetsmarknaden för personalen breddas, arbetssätten differentieras och möjligheterna att överblicka och påverka sina arbetsuppgifter och arbetsvillkor stärkas. När duktiga och idérika sjuksköterskor och undersköterskor får möjlighet att starta eget eller bilda personalkooperativ ges möjlighet att bredda sina arbetsuppgifter och utvecklas. Med fler utförare ökas intresset för den anställdes kompetens, bemötande och sätt att utföra sitt arbete. Personalen känner sig mer sedd, samtidigt som utrymmet för deras idéer ökar. Gränssnitt mot andra arbetsmarknader (t.ex. privata servicetjänster) ger också möjligheter till utveckling och variation i arbetsuppgifterna. Konkurrens om personalen, möjligheter till bättre verksamhetsutveckling m.m. kan skapa förutsättningar för höjda löner, ökad status osv. Med mer stimulerande och varierade arbetsuppgifter, med bättre feedback på utfört arbete och bättre ledarskap kommer personalens motivation att öka, bättre arbetsmetoder och arbetsmiljö drivas fram och sjukskrivningarna minska. För att förbättra villkoren för personalen i äldreomsorg och för att generellt stärka kvinnors status på arbetsmarknaden är det av största vikt att bejaka en ökad mångfald och förbättrade möjligheter till entreprenörskap. Detta bör ges regeringen till känna.

Fel! Okänt namn på

Stockholm den 4 oktober 2005

Kenneth Johansson (c)

Birgitta Carlsson (c)

Lars-Ivar Ericson (c)

Margareta Andersson (c)

Annika Qarlsson (c)

Jan Andersson (c)

Birgitta Sellén (c)